

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

مجلة كلية الإلهيات في جامعة بينكول

BINGOL UNIVERSITY
JOURNAL OF THEOLOGY FACULTY

e-ISSN: 2687-5128

Sayı: 14 | Yıl: 2019/2

Bu dergi ulusal TR DİZİN, İSAM, İDEALONLINE ve ASOS veri indeksleri ile SOBİAD atıf dizin tarafından taranmaktadır.

Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (BÜİFD), yılda iki kez (25 Haziran/25 Aralık) e-dergi olarak yayımlanan ulusal hakemli bir dergidir.

BÜİFD dergisinde yayımlanan yazıların bilimsel ve hukukî sorumluluğu yazarlarına aittir.

Yayımlanan yazıların bütün yayın hakları yayıncı kuruluşa ait olup, izinsiz kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz ve elektronik ortama aktarılamaz.

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

BİNGÖL UNIVERSITY
JOURNAL OF THEOLOGY FACULTY

Sayı: 14, yıl: 2019/2

Issue: 14, Year: 2019/2

e-ISSN: 2687-5128

Sahibi / Owner

(Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Adına)
(On Behalf of Bingol Universty Theology Faculty)

Prof. Dr. Mustafa AGÂH

Baş Editör/Editor In Chief

Dr. Öğrt. Üyesi Nebi BUTASIM

Editörler / Editors

Dr. Öğr. Üyesi Bedrettin BASUĞUY

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman TAŞKIN

Dil Editörü/Language Editor

Öğr. Gör. Ahmet KESMEZ

Alan Editörleri/Field Editors

Arş. Gör. Mehmet ÖZTÜRK

Arş. Gör. Ömer TAY

Arş. Gör. Dr. Sahip AKTAŞ

Arş. Gör. Sadi YILMAZ

Arş. Gör. Fatımatüzzehra YAŞAR

Yazı İşleri Müdürü

Nurettin DANIŞ

Yeri ve Tarihi / Publication Place and Date

BİNGÖL-2019

Kapak ve Sayfa Tasarımı

R@NİN

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Mustafa AGÂH

Prof. Dr. Orhan BAŞARAN

Doç. Dr. Abdulsır SÜT

Doç. Dr. İbrahim ÖZDEMİR

Dr. Öğr. Üyesi Nebi BUTASIM

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Şirin AYIŞ

Dr. Öğr. Üyesi Bedrettin BASUĞUY

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman TAŞKIN

Arş. Gör. Dr. Sahip AKTAŞ

Öğr. Gör. Ahmet KESMEZ

Arş. Gör. Mehmet ÖZTÜRK

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. İbrahim ÇAPAK (Bingöl Üniversitesi)

Prof. Dr. Abdulaziz BEKİ (Sebahattin Zaim Üniversitesi)

Prof. Dr. Abdurrahman ACAR (Dicle Üniversitesi)

Prof. Dr. Abdülaziz BAYINDIR (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali AKYÜZ (Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Bilal AYBAKAN (İbn Haldun Üniversitesi)

Prof. Dr. Cafer Sadık YARAN (On Dokuz Mayıs Üniversitesi)

Prof. Dr. Cemalettin ERDEMCİ (Siirt Üniversitesi)

Prof. Dr. Erkan YAR (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Faruk BEŞER (Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Fethi Ahmet POLAT (Muş Alparslan Üniversitesi)

Prof. Dr. Fuat AYDIN (Sakarya Üniversitesi)

Prof. Dr. Gıyasettin ARSLAN (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Halit ÇALIŞ (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Prof. Dr. Hayati AYDIN (Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Prof. Dr. Hüseyin HANSU (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. İbrahim YILMAZ (Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. İlyas ÇELEBİ (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)

Yazışma Adresi / Corresponding Adress

Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 12000
Merkez/BİNGÖL

Tel: +90 (426) 2160005 -Fax: +90 (426) 2160035

Elektronik posta / e-mail

bingolilahiyatdergisi@hotmail.com

Prof. Dr. Mehmet ERDEM (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Halil ÇİÇEK (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Mahfuz SÖYLEMEZ (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Sait ŞİMŞEK (Necmettin Erbakan
Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet KUBAT (İnönü Üniversitesi)

Prof. Dr. Muhammed ÇELİK (Dicle Üniversitesi)

Prof. Dr. Musa Kazım YILMAZ (Harran Üniversitesi)

Prof. Dr. Musa YILDIZ (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa AĞIRMAN (Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Nurettin CEVİZ (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Osman GÜRBÜZ (Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Osman TÜNER (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)

Prof. Dr. Ousama EKHTİYAR (Bingöl Üniversitesi)

Prof. Dr. Ömer Mahir ALPER (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Ömer PAKIŞ (Hakkâri Üniversitesi)

Prof. Dr. Reşat ÖNGÖREN (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Sahip BEROJE (Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet KATAR (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Şaban Ali DÜZGÜN (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Şamil DAĞCI (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Şehmus DEMİR (Gaziantep Üniversitesi)

Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR (Amasya Üniversitesi)

Prof. Dr. Vecdi AKYÜZ (Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Yusuf Ziya KESKİN (Harran Üniversitesi)

Prof. Dr. Eyyüp TANRIVERDİ (Dicle Üniversitesi)

Prof. Dr. Necmettin GÖKKIR (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Abdurrahman ATEŞ (İnönü Üniversitesi)

Doç. Dr. Metin YİĞİT (Dicle Üniversitesi)

Sayı Hakemleri/Referee Board of This Issue

Prof. Dr. Ahmet BOSTANCI (Sakarya Üniversitesi), Prof. Dr. Ali Ulvi MEHMEDOĞLU (Marmara Üniversitesi), Prof. Dr. Burcu Ceylan DUGGAN (Akdeniz Üniversitesi), Prof. Dr. Eyüp BEKİRYAZICI (Atatürk Üniversitesi), Prof. Dr. Hüseyin GÜNEŞ (Şırnak Üniversitesi), Prof. Dr. Hakan OLGUN (İstanbul Üniversitesi), Prof. Dr. İlyas KARSLI (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi), Prof. Dr. Kenan HAS (Erciyes Üniversitesi), Prof. Dr. Metin BOZAN (Dicle Üniversitesi), Prof. Dr. Muharrem AKOĞLU (Erciyes Üniversitesi), Prof. Dr. Nilah KARAKAYA/ÇORAĞAN (Erciyes Üniversitesi), Prof. Dr. Ousama EIHTİYAR (Bingöl Üniversitesi), Prof. Dr. Sema Doğan (Hacettepe Üniversitesi), Doç. Dr. Aynur URALER (Marmara Üniversitesi) Doç. Dr. Cihat YAŞAROĞLU (Bingöl Üniversitesi), Doç. Dr. Hatice ARSLAN SÖZÜDOĞRU (İstanbul Üniversitesi), Doç. Dr. Menderes GÜRKAN (Erciyes Üniversitesi), Doç. Dr. Thamer HATEMLEH (Bingöl Üniversitesi), Doç. Dr. Rifat Resul SEVİNÇ (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi), Doç. Dr. Mehmet Zahir ERTEKİN (Bingöl Üniversitesi) Doç. Dr. Osman Taştekin (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Abdullah BEDEVA (Bingöl Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Ali ÇELİK (Bingöl Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Bedri ASLAN (Harran Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Gül KARPUZ (Atatürk Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Husain ESWED (Bingöl Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi İsmail NARİN (Bingöl Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Emin EREN (Ankara Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Nevzat KELEŞ (Bingöl Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Recep ERTUGAY (Atatürk Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Ramazan TURGUT (Yüzüncü Yıl Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Ramazan KORKUT (Bingöl Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Saadettin BUĞDA (Muş Alparslan Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Şule Yüksel UYSAL (Sakarya Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Ümit HOROZCU (İstanbul Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Zekai ERDAL (Artuklu Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Necmi SARI (Trabzon Üniversitesi), Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer KALKAN YORULMAZ (İstanbul Üniversitesi) Dr. Öğr. Üyesi Fegani BEYLER (Bingöl Üniversitesi),

EDİTÖRDEN / EDITORIAL

Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nin 2019 Aralık sayısında sizinle buluşmanın gururu ve mutluluğunu paylaşmaktayız.

Yeni bir sayı ile akademik çalışmalara katkı sunmanın heyecanı ve mutluluğu ile 14. sayıyı yayınladık.

Gelişen dünyada veri paylaşımının elektronik ortamlarda daha verimli ve hızlı olmasından dolayı, dergimiz elektronik ortama geçerek bu sayıdan itibaren e-dergi olarak yayınlanacaktır. Dergimizin niteliği her geçen gün daha da artmakta ve alan ile ilgili farklı çalışmalara ev sahipliği yapmaktadır.

Bu sayıda, din bilimlerinin saha araştırmaları çok disiplinli eğitim ölçek geliştirme ve sanat tarihi çalışmaları da yer almaktadır. Derginin daha nitelikli bir hüviyet kazanması için editör ve yayın kurulu olarak çalışmalarımız devam etmektedir.

Dergimize pozitif bir görünüm kazandıran editör ve alan editörü kurullarına, sayının yayımlanabilmesi için özveride bulunup hakemlik görevini icra eden tüm öğretim üyelerine ve çalışmanın son haline gelinceye kadar çaba sarfeden çalışma arkadaşlarımıza teşekkür ederim.

Dr. Öğr. Üyesi Nebi BUTASIM

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Yeẓîd'e Lânet Edilmesi Meselesi	7
Abbâsi Sarayında Bir Mizâh Şairi: Ebû Dulâme	22
Şüphe Edilmez Bir Hakikat Olarak Hz. Nuh Ve Tufan Olayı	39
Arap Gramerinde Şâz Olgusu	51
Öz Güven İle Dindarlık Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma	64
Fıkıh Düşüncesinde Münâzara Sistematiği (Hatip Bağdâdî'nin El-Fakîh Ve'l-Mütefakkîh Eserinin Bağlamında)	79
İslâm Aile Hukuku Açısından Çeyiz	98
Din Öğretiminde Kültürel Aidiyet Ve Sorumluluk Bilinci Kazanma Amacına Erişim Düzeyi Ölçeği: Geçerlik Güvenilirlik Çalışması	112
Şeddadilerden Bahseden Kitabeler	128
Sık Kullanılan Edatlar Bağlamında Mehmet Akif Ersoy'un Mealinin Kur'ân Tercüme Tekniklerine Katkıları	156
Ensar-Muhacir Kardeşliğinde Evlilik Meselesi: Sa'd b. Rebî' ve Abdurrahman b. Avf ile İlgili Rivayetin Tahlili	175
Had Ve Ta'Zîr Tartışmaları Bağlamında İslâm Ceza Hukukunda İçki İçme Cezası	194
Âlemin Ezelîliği Tartışmalarına Muhyiddîn El-Karabâğî'nin Katkıları	211
Muhtelit Bir Râvi: Ârim/Muhammed b. Fadl Es-Sedûsî	228
Hz. Muhammed'in (S.A.V.) Sahabe İle İstişaresi ve Sahabenin Bazı Konularda Hz. Muhammed'e Yaptığı İtirazlar	249

İslâm Aile Hukuku Açısından Çeyiz

Dowry in Islamic Family Law

Üzeyir KÖSE

Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı
Asst. Prof. Dr, Kilis 7 Aralık University, Faculty of Theology, Department of Islamic Law.

Kilis, Turkey

uzeyirkose@kilis.edu.tr

Orcid ID: 0000-0001-6877-4465

DOI: 10.34085/buifd.606287

Öz

Toplumun temel taşı ailedir. Sağlam bir aile sağlam bir toplum demektir. Kur'an ve sünnet aileye büyük önem vermiştir. Aile kurmak gerek şekilsel gerekse maddi olarak oldukça kolaylaştırılmıştır. Hz. Peygamber'in tavsiyeleri ve kızı Fâtıma için hazırlamış olduğu mütevazı çeyiz bunun delilidir. Kızın veya kız tarafının koca evine ve akrabalarına getirdiği her türlü mal ve hediyeler çeyiz olarak adlandırılır. İslâm aile hukukunda çeyiz etrafındaki tartışmalar iki noktada yoğunlaşmaktadır. Bunlardan ilki kadının çeyiz hazırlamak zorunda olup olmadığıdır. Çoğunluğa göre, kadınlar çeyiz hazırlamak zorunda değildir. Bunlara göre, eşlerin birlikte yaşayacakları evin tüm hazırlıklarının nafaka mükellefi koca tarafından yapılması gerekir. Mâlikîler ise kadını, aldığı mehre uygun düşecek şekilde çeyiz hazırlamakla sorumlu tutmaktadırlar. İkinci ihtilaf noktası ise evliliğin sona ermesinden sonra çeyiz eşyalarının paylaşımında nasıl bir yol takip edileceğidir. Genel olarak erkeğin kullandığı eşyaların erkeğe, kadının kullandığı eşyaların kadına verileceği kabul edilmektedir. Ancak her iki eşe ait olma ihtimali bulunan eşyaların paylaşımında ittifak edilen belli bir yöntem olmayıp daha çok örf esas alınmaktadır.

Anahtar kelimeler: evlilik, çeyiz, boşanma, mesken, örf.

Abstract

Family is the cornerstone of society. A solid family means a solid society. The Qur'an and the Sunnah gave great importance to the family. Family building has been facilitated both formally and financially. The Prophet's advice and the modest dowry he prepared for his daughter Fâtıma are proof of this. All kinds of goods and gifts brought by the bride or the bride's side to the husband's house and relatives are called dowry. The debate around dowry in Islamic family law focuses on two points. One of these is whether the woman has to prepare a dowry or not. According to the majority of the fuqaha, women do not have to prepare dowry. According to them, all preparations of home, in which the spouses will live together, must be done by the husband who is responsible for maintenance. Malikîs hold the woman responsible for preparing the dowry, so that the municipality they receive is appropriate. The second point of disagreement is how to follow the way in which dowries are shared after the end of marriage. It is generally accepted that the goods used by the man will be given to man and the goods used by the woman will be given to the woman. However, it is not a certain alliance in the sharing of goods that are likely to belong to both spouses, but rather it is based on custom.

Keywords: marriage, dowry, divorce, dwelling, custom.

Giriş

Toplumun temel taşı ailedir. Ailelerin bir araya gelmesi toplumu oluşturur. İnsanoğlu dünyaya geldiği anda kendisini bu küçük topluluğun içinde bulmaktadır. Modern

toplumsal hayatta ailenin önemi ve işlevi bilinmekte ve kabul edilmektedir. Nitekim sıklıkla kullandığımız veya duyduğumuz *aile terbiyesi*, *aile görgüsü*, *aile şerefi* gibi kavramlar ailenin toplumsal işlevinin en açık delillerindedir.¹

Toplumsal hayatın temeli olan aile, dini ve milli benliğin korunmasında ve gelecek kuşaklara aktarılmasında en etkili müessesedir. Bu itibarla Kur'an-ı Kerim insanları evlenmeye teşvik etmiş,² evlilik birliğinin amacına işarette bulunmuş,³ ailede karı-kocanın hak ve sorumluluklarını belirterek⁴ evlilik birliğinin sürekliliğini arzulamıştır. Bunun için fedakârlıkta bulunmayı, hoşnutsuzluk halinde dahi tarafların meselelerini anlaşarak çözmelerini,⁵ karı-koca arasındaki anlaşmazlık kendi inisiyatifleriyle çözülemeyecek bir hale geldiğinde ise erkeğin ve kadının ailelerinden seçilecek hakemlerin arabuluculuk yapmalarını tavsiye etmiştir.⁶ Hz. Peygamber de bir yandan sahabeyi evlenmeye teşvik ederken⁷ bir yandan da mehir konusunda yaptığı düzenlemelerle,⁸ gerektiğinde demir bir yüzüğün dahi mehir olabileceğini ifade etmesiyle⁹ ve kızı Fâtıma'ya hazırladığı mütevâzi çeyizle¹⁰ evlenmeyi kolaylaştırma yolunda örnek olmuştur. Ancak Hz. Peygamber'in bu örneğinin günümüze gelinceye kadar dikkate alındığını söylemek zordur. Bazı dönemlerde ve günümüzde mehir konusunda fahiş uygulamalara rastlandığı gibi¹¹ kıza hazırlanan çeyizin düğünden önce sergilenerek¹² eksiklerin görülmesi amacının yanında bir övünme vesilesi yapıldığı da söylenebilir. Tarihi kayıtlar Anadolu'nun bazı bölgelerinde düğün masraflarında ve kıza verilen çeyiz eşyalarında aileler arasında adeta bir yarışın olduğunu göstermektedir. Hatta XVIII. yüzyılın sonu ve XIX. yüzyılın başlarında Kayseri'nin ileri gelenleri düğün masraflarını belli bir düzeyde tutabilmek için birtakım önlemler alma ihtiyacı hissetmişlerdir.¹³

Değişen sosyal şartlar aile hayatında da bazı değişiklikleri zorunlu kılmıştır. Kadının iş hayatına girmesi onun ailedeki ve toplumdaki konumunun gözden geçirilmesini gerektirmiş, ailenin gelir düzeyinin artması tüketimi artırmış, lüks yaşamak kimi ailelerde bir tutkuya dönüşmüş ve bu durum toplumda bir statü simgesi olarak görülmeye başlanmıştır. Toplumsal hayatta meydana gelen bu değişimler evlilikte aile reisliği, mal rejimi, mesken seçimi ve boşanmadan sonraki sorumluluklar gibi konuların yeniden değerlendirilmesini gerekli

¹ Turgut Akıntürk, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 10. Baskı (İstanbul: Beta Yayınları, 2006), 2: 3.

² en-Nûr 24/32.

³ er-Rûm 30/21.

⁴ en-Nisâ 4/34-35, 129.

⁵ en-Nisâ 4/19, 34, 128.

⁶ en-Nisâ 4/35.

⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâ'îl Buḥârî, *el-Câmi' u's-şâhîh*, 2. Baskı (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Nikâh", 3; Ebu'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâburî Müslim, *el-Câmi' u's-şâhîh*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), "Nikâh", 1; Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni İbn Mâce, *es-Sünen*, Tahkik: Beşşâr Avvâd Ma'rûf, 1. Baskı (Beyrut: y.y., 1998), "Nikâh", 1.

⁸ Buḥârî, "Nikâh", 50, 54; Müslim, "Nikâh", 211, 212, 215, 217.

⁹ Buḥârî, "Nikâh", 14.

¹⁰ Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali Nesâî, *es-Sünen*, Tahkik: Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki, 1. Baskı (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001), "Nikâh" 24.

¹¹ Mervân Kadûmî, "Cehâzü'l-mer'eti fi dav'i'ş-şer'ati ve kânûni'l-aḥvali'ş-şahsiyye", *Mecelletü Câmi'ati'n-Necâh li'l-Ebhâs (Ulûmu'l-İnsâniyye)*, 19/1, (2005), 128.

¹² H. Ahmet Maden, "Çeyiz Geleneği", *Türk Aile Ansiklopedisi* (Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991), 1: 216; Özdemir Nutku, "Çeyiz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8: 297; Mahmut Tezcan, *Türk Aile Antropolojisi* (Ankara: İmge Kitabevi, 2000), 102.

¹³ Saliha Okur Gümrükçüoğlu, "İslam Aile Hukukunda Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı Üzerine Bir Değerlendirme", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 27/4 (2013): 231.

kılmıştır. Bunlardan bazılarının modern araştırmalara konu edildiği görülmektedir.¹⁴ Ancak çeyiz noktasında yeterli çalışmanın olduğu söylenemez. Bu sebeple bu çalışmada İslâm açısından çeyiz hazırlama sorumluluğu ve evlilik birliğinin bozulması durumunda çeyizin eşyalarının) paylaşımı konusu aydınlatılmaya çalışılacaktır.

1. İSLÂM AİLE HUKUKU AÇISINDAN ÇEYİZ

1.1. Çeyiz

Çeyiz sözcüğü Türkçeye Arapça cehâz ya da cihâz kelimesinden geçmiştir. Kelime “gelinin, yolcunun ve sefere çıkacak ordunun ihtiyacı olan eşya, yiyecek, silah vb. anlamının yanında “tef’îl” vezninde “techîz” ölünün defnedilmeden önceki hazırlıkları anlamında da kullanılmaktadır. Kelimenin “cehâz” ve “cihâz” şeklinde kullanımı dilciler arasında tam bir ittifak yoktur.¹⁵ Kur’an-ı Kerim’de kelime “cehâz” şekliyle iki yerde geçmekte ve her iki yerde de aynı anlamı ifade etmektedir.¹⁶

Esasında evlilik hayatında kullanmak amacıyla, evlilik sırasında veya sonrasında kız erkeğin birbirlerine ve yakınlarına hediye etmek üzere hazırlanan, satın alınan ya da bu tahsis edilen taşınır veya taşınmaz malların tümüne birden çeyiz denilmektedir. Ancak anlam daralmasına uğrayan kelimenin günümüzde sadece kızın ya da kız tarafının yeni ve akrabalarına getirdiği mal veya hediyeleri ifade etmek için kullanımı yaygınlık kazanmıştır.¹⁷ Türkçe sözlükler de çeyizi; “1. Evlenecek kız için gerekli her türlü ev eşyası; gelinin sandık eşyası. 2. Bir kadının evlenirken eşine getirmiş olduğu her türlü mal, mülk. 3. Baba veya ana tarafından, örf ve âdete göre, evlenen kız çocuklara, evin döşenmesi için verilen taşınır eşya”¹⁸ şeklinde tanımlamışlardır. Bir fıkıh terimi olarak çeyiz kızın evlendiğinde kocasıyla birlikte yaşayacağı ev için kendisi ve ailesi tarafından temin edilen her türlü ev eşyası demektir.¹⁹ Bu çalışmada çeyiz kavramı kızın baba evinde hazırlanmış olduğu sandık çeyizlerinin yanında kocasıyla birlikte oturacağı mesken için gerek kendisi gerekse ailesi tarafından satın alınan her türlü ev eşyasını kapsayacak genişlikte kullanılmıştır.

1.2. Çeyizin Hazırlanması

Çeyiz geleneği toplumumuzda ortak bir uygulama olmasına rağmen özellikleri ve türleri bakımından yörelere göre farklılık arz etmektedir. Geleneksel toplumlarda “kız beşikte çeyiz sandıkta” deyimine uygun olarak anneler ilk dönemden itibaren çeyiz hazırlıklarına başlarken belli bir yaşa gelen kız çocukları da bizzat çeyizin hazırlanmasına iştirak etmekteydiler. Şehirlerde ise çeşitli sebeplerle çeyizin hazır alınma veya başkalarına

¹⁴ Veysel Nargül, “Malî Tasarrufu Açısından İslâm (Aile) Hukukunda Kadın”, Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4/2 (Temmuz-Aralık 2004): ss.301-321; Hasan Ali Görgülü, “İslâm Hukukunda Kadının Malî Velâyeti ve Mal Varlığı Üzerindeki Tasarruf Ehliyeti”, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 14 (2005/1): ss. 25-57; Recep Özdemir, “İslâm Hukukunda Kadının Mali Hakları”, Adıyaman Üniversitesi Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu II, Bildiriler Kitabı, (Adıyaman: Metin Ofset, 2015), ss.171-181.

¹⁵ Ebî'l-Faḍl Cemâlidîn Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, “Cehz”, Lisânu'l-'Arab, (Suudi Arabistan: Vizâratü's-Şu'ûni'l-İslâmiyye ve'l-Evkâf, ts.), 7: 189-190; Muhammed el-Murtaḍâ b. Muhammed el-Hüseynî ez-Zebîdî, “Cehz”, Tâcû'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs, Tahkik: Abdüssettâr Ahmed Ferrâc (Kuveyt: et-Türâsü'l-Arabiyyi, 1975), 15: 89-91.

¹⁶ “Yüklerini hazırlayınca ‘Baba bir kardeşinizi bana getirin. Görüyorsunuz ki ben ölçüğü tam dolduruyorum ve ben iyi bir ev sahibiyim.’ dedi.” (Yûsuf 12/59). “Yüklerini hazırlatınca (saraya ait) su kabını kardeşinin yükünün içine koydurdu...” (Yûsuf 12/70).

¹⁷ Maden, “Çeyiz Geleneği”, 1: 214.

¹⁸ Yaşar Çağbayır, “Çeyiz”, Ötüken Türkçe Sözlük (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007), 1: 949.

¹⁹ Seyyid Sâbık, Fıkhü's-sünne (Kahire: el-Feth li'l-İlâmi'l-'Arabiyyi, ts.), 2: 108; Ali Ahmed Abdül Âl Tahtâvî, Şerhu kitâbi'n-kikâh, (Lübnan: Dâru'l-kütübü'l-İlmiyye, 2005), 59; Ömer Nasuhi Bilmen, Hukukî İslâmiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kâmûsu (İstanbul: Bilmen Yayınevi, ts.), 2: 12.

hazırlatma yoluyla temin edildiği görülmektedir.²⁰ Bu eşyalar temelde iki ana gruba ayrılmaktadır. İlki karı-kocanın kullanımına ve oturulacak evin döşenmesine yönelik eşyalar; eşyalar; ikincisi ise kız ve erkek tarafın karşılıklı birbirlerine ve yakın akrabalara aldıkları hediyelerdir. Karı-kocanın ortak kullanımı ve oturulacak evin döşenmesine yönelik eşyaların eşyaların bazı yörelerimizde tamamen kız ve ailesi tarafından hazırlandığı veya alındığı görülmektedir. Bu durumda erkek ve ailesi ise ekonomik gücünü zorlayarak takı takmaktadır. takmaktadır. Bazı yörelerimizde ise ev eşyalarını her iki taraf ortaklaşa almakta veya aileler ekonomik güçleri nispetinde çeyiz hazırlanmasına ve ev eşyalarının alımına katkı sağlamakta, sağlamakta, eksik kalan eşyalar zamanla karı-koca tarafından tamamlanmaktadır. Ortak kullanıma yönelik yatak odası takımı, oturma odası takımı, salon takımı, mutfak araç-gereçleri, gereçleri, beyaz eşya vb.nin kim tarafından alınacağı veya hazırlanacağı gelenekler tarafından tarafından düzenlenmekte ya da düğün öncesinde taraflar arasında yapılan anlaşmalar çerçevesinde herkes üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmektedir.²¹ Ortak kullanıma yönelik sandık çeyizi ya da bohça adı verilen el işleri, oyalar, masa örtüleri, yatak odası örtü takımları, sofraya işlemleri vb. eşyalar ise genelde kız tarafından hazırlanmaktadır.²²

Hediye grubunda değerlendirilen çeyizler ise erkek ve kız taraflarının karşılıklı birbirlerine aldıkları giysi, iç çamaşırı, terlik, ayakkabı, seccade, gömlek, kravat vb. eşyalardır.²³ Ayrıca gerek nişanda gerekse düğünde gelin ve damada arkadaşları veya akrabaları tarafından verilen hediyeler de bu grup içerisinde değerlendirilmelidir.

Esasında İslâm hukukunda çeyizin hazırlanması doğrudan nafaka ile ilişkilidir. Zira kişinin bakmakla yükümlü olduğu kimselerin hayatlarını idame ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları ve mükellefin de temin ile sorumlu olduğu şeylerin tümüne nafaka adı verilmektedir. Buna göre kişi, bakmakla mükellef olduğu karısının yiyecek, içecek, elbise, mesken, tedavi vb. masraflarından sorumludur.²⁴ Bu sorumluluk yerine getirilirken yükümlünün mali gücünün esas alınacağı Kur'an'da açıkça ifade edilmiştir.²⁵ Evlilik birliği kurulduktan sonra mesken temini de kocanın sorumluluğundadır.²⁶ Koca bu sorumluluğunu meskeni satın alma ya da kiralama yoluyla yerine getirebilir. Kız tarafının da çeyiz hazırlaması çoğu İslâm toplumunda örf haline gelmiştir.²⁷ Hatta Kuzey Afrika devletlerinde babanın kızına ödenen mehrin iki misli kıymetinde çeyiz hazırlamasının gerekli görüldüğü ifade edilmektedir.²⁸ İslâm hukukçuları ise çeyiz hazırlamanın bir zorunluluk mu yoksa ailesi tarafından kıza yapılan bir yardım mı (hibe) olduğu noktasında ihtilaf etmişlerdir.

²⁰ Hülya Serpil Ortaç, "Elazığ Çeyiz Geleneğinde El Sanatlarının Yeri ve Önemi", *Dünü ve Bugünüyle Harput Sempozyumu*, (Elazığ 1999), 377.

²¹ Maden, "Çeyiz Geleneği", 1: 215.

²² Ayşegül Karakelle, *Erzurum'da Çeyiz Geleneği Üzerine Araştırmalar* (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2008), 11.

²³ Maden, "Çeyiz Geleneği", 1: 215.

²⁴ Evli kadının nafakasının kapsamı hakkında geniş bilgi için bkz. Ruhi Özcan, *İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası*, (İzmir: Çağlayan Yayınları, 1996), 11-37; Celal Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, 2. Baskı (İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998), 12-21; Lütfiye Akgül, "İslâm Hukukunda Evli Kadının Nafakası ve Kapsamı", *Ekev Akademi Dergisi*, 19/62: 30-32.

²⁵ Talâk 65/7.

²⁶ İmâm 'Alâuddîn Ebî Bekr b. Mes'ûd Kâsânî, *Bedâi' u's-sanâi' i fi tertîbî's-şerâi' i*, 2. Baskı (Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-'Arabî, 1974), 2: 332; Muvaffakuddîn Ebî Muhammed Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed İbn Kudâme, *el-Muğnî*, tahkik: Abdullâh b. Abdulmuhsin et-Türkî, 3. Baskı (Riyad: Dârü 'alemi'l-kütüb, 1417/1997), 11: 348-349.

²⁷ Tahtâvî, *Şerhu kitâbi'n-nikâh*, 59; Ebu'l-Ayneyn Bedrân, *Ahkâmü'z-zevâc ve't-talâk fi'l-islâm* (İskenderiyye: Matbaatü dârü't-te'lîf, 1961), 171; Mehmet Hüsrevoğlu, *İslâm'da Evlilik ve Boşanma Hukuku* (Kayseri: Arznet Yayıncılık, 2010), 30-31.

²⁸ Halil Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1974), 257.

Öncelikle belirtmeliyiz ki kadın, almış olduğu mehirle veya şahsi parasıyla çeyiz hazırlamak ya da kocasıyla yaşadığı evin ihtiyaçlarına katkıda bulunmak istediğinde bundan men edilemez. Bu, kadın tarafından yapılan teberru hükmündedir. Ailelerin evlenecek kızlarına çeyiz hazırlamaları ve kocasıyla birlikte yaşayacakları yeni evin düzenlenmesinde yardımcı olmaları İslâm memleketlerinde yaygın olan âdetlerdendir. Aileler bunu kızlarına olan sevgilerinden ve bu sevgilerini diğer insanlar önünde sergileme isteklerinden yaparlar. Bazen de bunu kocanın, kızlarının çeyiz noktasındaki isteklerini karşılamada maddi sıkıntı yaşaması sebebiyle yaptıkları görülür.²⁹

Hanefilere göre evlilikten sonra oturulacak meskenin hazırlanması tamamen kocanın görevidir. Zira kadına sağlanacak nafaka onun yemesi, içmesi ve giyinmesinin yanında yaşayacakları evin kocası tarafından temin edilmesini de içerisine almaktadır. Bu meskenin göre birlikte yaşamaya uygun hale getirilmesi nafaka mükellefi olarak kocanın sorumluluğundadır.³⁰ Kız, ne almış olduğu mehirden ne de mehir dışındaki mal varlığından çeyiz hazırlamaya zorlanabilir.³¹ Şâfiîler ve Hanbelîler de bu konuda Hanefilerle aynı fikirdedirler.³² Bu bağlamda İbn Kudâme şöyle demektedir: Kadın evlenip kocasının evine gittiğinde onun yeme, içme, giyinme ve mesken gibi tüm ihtiyaçları kocasına aittir.³³ Mesken ihtiyacının içine şüphesiz yatak, mutfak eşyaları, mobilya gibi çeyiz kapsamında değerlendirilen şeyler de girmektedir.³⁴

Bazı Hanefîler kocanın mehirden ayrı olarak mal veya para vererek bununla kız için çeyiz hazırlanmasını şart koşması durumunda ya da örfün bu şekilde cârî olması halinde çeyiz hazırlanmasını gerekli görmektedirler. Ancak koca, zifaktan sonra kadını çeyizsiz olarak kabul ettiğine delalet edecek kadar bir süre susup çeyiz talebinde bulunmazsa verilen mal veya para koca adına teberru sayılır.³⁵

Mehirden ayrı bir mal zikredilmeksizin çeyiz hazırlanması gayesiyle mehrin artırılması durumunda kadının çeyiz hazırlamakla mükellef olup olmadığı noktasında Hanefiler arasında farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre kadın bu durumda çeyiz hazırlamakla sorumlu tutulamaz. Zira mehir, az ya da çok olsun, çeyiz karşılığı olmayıp tamamen kadının hakkıdır. İlgili âyet³⁶ de buna delalet etmektedir.³⁷ Diğer görüşe göre ise mehirden çeyiz hazırlanması gayesiyle bir artış yapılmışsa kadının çeyiz hazırlaması gerekir. Kadın çeyiz hazırlamamışsa koca mehir üzerine yaptığı fazlalığı ödemeyip kadına mehri misil öder.³⁸

Mâlikîler ise kadının aldığı mehir karşılığında kendisinin ve kocasının sosyal durumuna uygun düşecek şekilde çeyiz hazırlamasını gerekli görmektedirler. Onlara göre mehir

²⁹ Abdülkerîm Zeydân, *el-Mufaşşal fi ahkâmî'l-mer'eti ve'l-beyti'l-müslimi fi's-şer'i'ati'l-İslâmiyye*, 1. Baskı (Beirut: Müessesetü'r-risâle, 1993), 7: 147.

³⁰ Muhammed Ebû Zehrâ, *el-Ahvâlü's-şahsiyye* (Kahire: Dârü'l-fikri'l-'Arabî, ts.), 226.

³¹ Muhammed Zeyd İbyânî, *Muhtasarü şerhi'l-ahvâlü's-şahsiyye*, (Mısır: Matbaatü'l-Vâiz, ts.), 1: 123; Kadûmî, "Cehâzü'l-mer'eti", 135. Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde bu durum "Mehir menkûhenin malı olup onunla cihâz yapmağa zorlanamaz" şeklinde kanunlaştırılmıştır. Hukuk-ı Aile Kararnamesi, md. 89.

³² Ebû Mâlik Kemâl b. Seyyid Sâlim, *Sahîhu fikhü's-sünne ve edilletühü*, (Kahire: el-Mektebetü't-tevfikiyye, 2003), 3: 177.

³³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 11: 348.

³⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 11: 355; Zeydân, *el-Mufaşşal fi ahkâmî'l-mer'eti ve'l-beyti'l-müslim*, 7: 145.

³⁵ Muhammed Emîn İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-dürri'l-muhtâr şerhu tenviri'l-ebşâr*, Tahkik: Şeyh Âdil Ahmed Abdülmevcüd, Şeyh Ali Muhammed Muavvîd, 1. Baskı (Beirut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1994), 4: 311; Abdurrahmân Cezîrî, *Dört mezhebin fıkah kitabı*, trc. Hasan Ege (İstanbul: Bahar Yayınları, 1981), 5: 288; Ebû Zehrâ, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, 227; Kadûmî, "Cehâzü'l-mer'eti", 136.

³⁶ en-Nisâ 4/20.

³⁷ Ebû Zehrâ, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, 227; Vehbe Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmiyyü ve edilletuhu*, 2. Baskı (Şam: Dârü'l-fikr, 1985), 7: 312; Abdülazim ed-Dîb, "Çeyiz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8: 297.

³⁸ Ebû Zehrâ, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, 228; Kadûmî, "Cehâzü'l-mer'eti", 136.

tamamen kadının hakkı değildir. Bu sebeple kadının onda dilediği gibi tasarruf salahiyeti de yoktur.³⁹ Aynı şekilde örf, kadının koca evinde ihtiyaç duyacağı çeyizi hazırlaması şeklinde devam etmekte ve koca da bir nevi mehri bu amaca yönelik vermektedir.⁴⁰ Ancak kadının çeyizle sorumlu tutulabilmesi için birtakım şartlar gerekli görülmüştür.

Öncelikle kadının çeyiz hazırlamakla sorumlu tutulabilmesi için mehrinin tamamını veya bir kısmını zifaktan önce almış olması gerekir. Bu mehrin, mehri muaccel veya vadesi gelmiş mehri müeccel olması arasında fark yoktur.⁴¹

İkincisi kadın mehirden bir şey almadığı halde cari olan örf kadının çeyiz hazırlaması yönünde ise ya da koca nikâh esnasında kadın için çeyiz hazırlanmasını şart koşmuşsa kadın yine çeyiz hazırlamakla sorumludur. Mâlikîlere göre örf, genel olarak, kadının kocasıyla birlikte birlikte yaşayacağı ev için gerekli olan çeyizi hazırlaması yönünde cereyan etmektedir. Koca da da mehri zifaktan önce bu amaçla vermektedir. Taşrada veya şehirde olsun âdet, kadının aldığı aldığı mehriyle çeyiz hazırlaması yönündedir. Nikâh esnasında şart koşulmamışsa veya örf haline gelmemişse kadın mehirden fazlasıyla çeyiz hazırlamak zorunda değildir.⁴² Nitekim Hz. Peygamber de kızı Fâtıma için kadife bir örtü, bir su tulumu ve içi güzel kokulu ızdır otuyla doldurulmuş bir yastıktan oluşan çeyiz hazırlatmıştı.⁴³ Bu noktada Hz. Peygamber'i örnek alan Müslüman Türkler de kızlarına çeyiz olarak yapabildiklerinin en iyisini yapmaya çalışmışlardır.⁴⁴

Üçüncüsü kocanın mehirden başka bir şeyi çeyiz hazırlığı için kadına vermeyi taahhüt etmemesi veya örfün çeyiz için kadına mehri dışında bir şey verilmesi yönünde cereyan etmemesidir. Şayet koca çeyiz hazırlanması için mehirden ayrı mal veya para vermeyi taahhüt etmişse ya da örf çeyiz için mehirden ayrı bir mal verilmesi yönünde ise kadının bunu almadıkça çeyiz hazırlaması zorunlu değildir.⁴⁵

Dördüncüsü ise mehrin nakit olarak ödenmiş olmasıdır. Mehri hayvan, ticari mal veya gayrimenkul ise kadın bunları satarak çeyiz hazırlamak zorunda değildir.⁴⁶ Ancak bazı Mâlikîler çeyiz hazırlanması maksadıyla babayı, kıza mehri olarak verilen bu malları satmaya yetkili kabul etmektedirler.⁴⁷

Mâlikîler, kadının almış olduğu mehri karşılığında çeyiz hazırlamakla sorumlu tutulmasını örfün bu yönde cereyan etmesiyle açıklamaya çalışmaktadırlar.⁴⁸ İbn Hazm ise Mâlikîlerin bu görüşlerinin *“Kadınlara mehrlerini gönül hoşluğu ile veriniz. Eğer onlar mehrlerinden size güzellikle bir şey verirlerse onu da afiyetle yiyein.”* (en-Nisâ 4/4) ayetine muhalif olduğu için isabetli olmadığını ifade etmektedir. Zira âyet erkeklere,

³⁹ Seyyid Sâbık, II, 109; Tahtâvî, *Şerhu kitâbi'n-nikâh*, 59; Kadûmî, “Cehâzü'l-mer'eti”, 137.

⁴⁰ Vehbe Zuḥaylî, *el-Fıḫhu'l-mâlikîyyü'l-müeyesser*, (Şam: Dârü'l-kelime't-tayyib, 2010), 3: 137; Kadûmî, “Cehâzü'l-mer'eti”, 137; Habîb İbn Tâhir, *el-Fıḫhu'l-mâlikîyyü ve edilletuhû*, 3. Baskı (Beyrut: Müessesetü'l-meârif, 2005), 3: 299.

⁴¹ Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. 'Arafe Dusûkî, *Hâşiyetü'd-dusûkî 'alâ şerhi'l-kebîr*, (y.y.: Dârü İhyâi'l-kütübî'l-'Arabîyye, ts.), 2: 322; Cezîrî, *Dört mezhebin fıkıh kitabı*, 5: 291; Zuḥaylî, *el-Fıḫhu'l-mâlikîyyü'l-müeyesser*, 3: 137; Tahtâvî, *Şerhu kitâbi'n-nikâh*, 59.

⁴² Dusûkî, *Hâşiyetü'd-dusûkî* 2: 321-322; Ebû Zehrâ, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, 227; Zeydân, *el-Mufaşşal fi ahkâmi'l-mer'eti ve'l-beyti'l-müslim*, 7: 146; Zuḥaylî, *el-Fıḫhu'l-İslâmiyyü* 7: 311-312; Zuḥaylî, *el-Fıḫhu'l-mâlikîyyü'l-müeyesser*, 3: 137.

⁴³ Nesâî, “Nikâh”, 81.

⁴⁴ Ali Çolak, *İslâm'a Göre Anadolu'da Düğün Âdetleri* (İstanbul: Kardelen Yayınları, 2005), 132; Sedat Biçak, *Türkiye Selçuklu Toplumunda Kadın (XI-XIV.yy)* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007), 74.

⁴⁵ Cezîrî, *Dört mezhebin fıkıh kitabı*, 5: 292; Bedrân, *Ahkâmü'z-zevâc ve't-talâk*, 172.

⁴⁶ Cezîrî, *Dört mezhebin fıkıh kitabı*, 5: 292.

⁴⁷ Cîr, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, 257.

⁴⁸ Zeydân, *el-Mufaşşal fi ahkâmi'l-mer'eti ve'l-beyti'l-müslim*, 7: 146.

kadınlara mehirlerini gönül hoşluğu ile vermeyi emretmekte, erkeğin mehir malından faydalanabilmesi için de kadının rızasının şart olduğunu açıkça ifade etmektedir.⁴⁹

1.3. Çeyiz Hakkındaki Hukuki İhtilaflar

Kadının kendi malından bizzat veya bir vekil aracılığıyla çeyiz hazırlaması durumunda çeyiz kadının mülkü sayılır. Baba tarafından, kızının mehrinden veya kızının malından kızı adına yaptığı çeyizler de satın alınma itibarıyla kızın mülkü olur. Çünkü baba bunu yapmaktadır.⁵⁰ Babanın kendi malından kızı için yaptığı çeyiz harcamalarında ise durum farklıdır. Babanın yetişkin (âkil-bâliğ) kızı için satın aldığı çeyizler kıza teslim edilmedikçe mülkiyetine geçmez. Çünkü baba, kızına çeyiz almakla ona teberruda bulunmaktadır. ise ancak kabz ile mülkiyet ifade eder.⁵¹ Kabzdan önce sırf hibe akdi ile mülkiyet nakledilmiş olmaz. Hibede bulunanın zilyetliği, ancak hibe konusu olan malın kendisine hibe edilen kişi tarafından kabz ile ortadan kalkar. Elbette kabzdan önce yapılmış olan hibe akdi geçerlidir; ancak hibenin hüküm ifade etmesi için malın kabzedilmesi gerekir. Bu Ebû Hanife, İmâm ve Hanbelîlerce kabul edilen görüştür.⁵² Mecelle de bu görüşü “Teberru ancak kabz ile tamam olur”⁵³ şeklinde maddeleştirmiştir. Alınan çeyiz kıza teslim edilir ve kız da onu mülk edinirse babanın veya başka birinin çeyizin iadesini veya ondan herhangi bir şeyin iadesini isteme hakkı yoktur.⁵⁴

Babanın kendi malından küçük kızı için çeyiz alması halinde ise satın alınma anında o çeyiz kızın mülkü olur. Bunun sebebi küçük kızın babanın velâyetinde olmasıdır. Bu itibarla babanın eli küçük kızının eli mesabesinde. Satın alındığı andan itibaren ne baba ne de diğer mirasçılar, kızı çeyiz konusu mallardan mahrum edebilir.⁵⁵ Babanın küçük kız için alınan çeyiz mallarını sağlığında veya ölüm hastalığında teslim etmesi ya da kızın bu malları babasının vefatından sonra teslim alması durumu değiştirmez.⁵⁶

Hanefîler çocuklar için hazırlanan çeyizi, cayılması (dönülmesi) mümkün olmayan hibe statüsünde kabul etmektedirler.⁵⁷ Bu durumu M. Kadri Paşa, Hanefî mezhebinin esaslarını dikkate alarak “medeni kanun” gibi hazırlamış olduğu eserinin 520. maddesinde “kendileriyle evlenilmesi haram olan akrabalara yapılan hibelerden dönülemez” şeklinde açıkça ifade etmiştir.⁵⁸ Mâlikîler, Şâfiîler ve Hanbelîler ise tamamen aksi görüşü benimsemişlerdir. Onlar, Hz. Peygamber’in babanın çocuğuna yaptığı hibe dışında hibeden dönmenin doğru

⁴⁹ Ebî Muhammed Ali b. Ahmed b. Sa’id İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, Tahkik: Muhammed Münîr ed-Dimeşkî (Mısır: Matba’atü’n-nahḍa, ts.), 9: 507-508.

⁵⁰ Ebû Zehrâ, *el-Aḥvâlî’ş-şahsiyye*, 228; İbyânî, *Muhtasarı şerhi’l-aḥvâlî’ş-şahsiyye*, 1: 124.

⁵¹ İbn ‘Âbidîn, *Reddül-muhtâr* 4: 306-307; Ebû Zehrâ, *el-Aḥvâlî’ş-şahsiyye*, 228; ‘Abdülvahhâb Ḥallâf, *Ahkâmü’l-aḥvâlî’ş-şahsiyye fi’ş-şer’i’ati’l-İslâmiyye*, 2. Baskı (Kuveyt: Darü’l-kalem, 1990), 101.

⁵² Şemsü’l-Eimme Ebû Bekr Muhammed b. Ebî Sehl es-Seraḥsî, *el-Mebsût* (Beyrût: Dârü’l-mâriḥe, 1989), 12: 52; İbn Kudâme, *el-Muḡnî*, 13: 240-241; Abdulkadir Şener, *İslâm Hukukunda Hibe* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1984), 40-41.

⁵³ Mecelle, md. 57. Ayrıca Mecellenin “Kable’l-kabz, vâhib yahut mevḥûbün leh fevt olsa, hibe bâtil olur.” (md. 849) ve “Mevḥûbün leh, kabz ile mevḥûbe mâlik olur.” (md. 861) maddeleri de benzer hükümler ihtiva etmektedir.

⁵⁴ İbn ‘Âbidîn, *Reddül-muhtâr* 4: 306-307; Ebû Zehrâ, *el-Aḥvâlî’ş-şahsiyye*, 228; Ḥallâf, *Ahkâmü’l-aḥvâlî’ş-şahsiyye*, 101.

⁵⁵ İbn ‘Âbidîn, *Reddül-muhtâr* 4: 307; Fetâva’l-hindiyye, Tashih: Abdullatîf Hasan Abdurrahmân, 1. Baskı (Beyrût: Dârü’l-kütübî’l-ilmîyye, 2000), 1: 360; Ḥallâf, *Ahkâmü’l-aḥvâlî’ş-şahsiyye*, 101; Bedrân, *Ahkâmü’z-zevâc ve’t-talâk*, 172.

⁵⁶ Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, 258.

⁵⁷ Ḥallâf, *Ahkâmü’l-aḥvâlî’ş-şahsiyye*, 101.

⁵⁸ İbyânî, *Muhtasarı şerhi’l-aḥvâlî’ş-şahsiyye*, 1: 436-437.

olmadığını ifade eden hadisine⁵⁹istinaden kız için hazırlanmış çeyiz mallarının baba tarafından geri alınabileceğini kabul etmişlerdir.⁶⁰

Babanın kızları için yaptığı çeyizler büyük kıza teslimle, küçük kız için ise satın alınma vaktinde temlik ifade eder. Babanın kızları için yaptığı bu tasarruflarda kimsenin icazetine ihtiyaç yoktur. Bu durum babanın sağlıklı olduğu zaman için geçerlidir. Ancak baba, küçük kıza çeyiz aldığı anda ya da büyük kıza aldığı çeyizi teslim anında ölüm hastalığında ise teberru hükmünde olan temlikin geçerliliği diğer mirasçılarının icazetine bağlıdır. Çünkü ölüm ölüm hastalığındaki teberru vasiyet hükmündedir.⁶¹ Varise vasiyet ise İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre ancak diğer varislerin icazetiyle geçerlilik kazanır.⁶²

1.3.1. Çeyiz Hususunda Baba ile Kızı Arasındaki İhtilaf

Kız için babası tarafından çeyiz namına alınan eşyaların mülkiyeti hibe hükümleri gereği kızıdır. Ancak baba veya babanın vefatından sonra mirasçılar, kıza verilen çeyizin mülk olmayıp ödünç olduğunu iddia edebilirler. Buna karşılık kadın veya kadının vefatından sonra sonra kocası hazırlanan çeyizin mülk olduğunu söylerse Hanefiler nazarında tercih edilen görüşe göre babanın ve mirasçılarının çeyiz mallarını geri isteme hakları yoktur. Bu durum örfün babanın kızına hazırlanmış olduğu çeyizi mülk olarak vermesi şeklinde devam ettiği sürece geçerlidir. Bu konuda annenin durumu da baba gibidir.⁶³ Çeyiz eşyalarını kızına ödünç olarak verdiğini söyleyen baba ya da eşyaların kendisine mülk olarak verildiğini iddia eden kızıdan herhangi biri iddiasını ispatlarsa hüküm onun lehine verilir. Davalılardan her ikisi de delil getirirse zâhirin aksini ispat edenin delili esas alınır. Çünkü deliller zâhir durumun aksini ispat etmek içindir. Burada zâhir örfdür.⁶⁴ Bu durumu biraz açacak olursak örf, babanın kız için çeyizi mülk olarak hazırlaması yönünde ise baba veya babanın vefatından sonra mirasçılarının çeyizin ödünç olarak verildiğine delil getirirlerse onların delili esas alınır. Örf, kıza hazırlanan çeyizin ödünç olarak verilmesi yönünde ise kadının veya kadının vefatından sonra kocasının çeyiz mallarının temlik olduğunu ispatlayan delilleri kabul edilir. Örf müşterek ise yani ne karı-kocanın sözünü destekliyor ne de babanın sözünü destekliyorsa hüküm babanın ve onun mirasçılarının deliline göre verilir. Çünkü çeyizi veren baba kendi tasarrufunu daha iyi bilir. Bu da kendi lehine bir tercih sebebidir.⁶⁵

⁵⁹ Tirmizî "Büyu", 62; İbn Mâce, "Hibât", 2.

⁶⁰ Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, 258. İslâm hukukçularının hibeden rücu hakkındaki görüşleri için bkz. Şener, *İslâm Hukukunda Hibe*, 102-108; Ayhan Hıra, "Klasik Fıkıh Kaynaklarında Hibeden Dönme Meselesine İlişkin Temel Yaklaşımlar", *The Journal of Academic Social Science Studies*, sy.58, (2017), ss. 237-250.

⁶¹ İbyânî, *Muhtasarı şerhi'l-ahvâli's-şahsiyye*, 1: 124-125; Ebû Zehrâ, *el-Ahvâli's-şahsiyye*, 228-229; Hâllâf, *Ahkâmü'l-ahvâli's-şahsiyye*, 101. Bu durum Mecelle madde 879'da "Bir kimse, maraz-ı mevtinde veresinden birine bir şey hibe edip de fevt olduktan başka diğer verese mücim olmazsa (icazet vermezse) ol hibe sahih olmaz." şeklinde ifade edilmiştir. Vârise vasiyet hakkında geniş bilgi için bkz. Muhsin Koçak, *İslâm Vasiyet Hukuku* (Samsun: Eser Matbaası, 1991), 76-79.

⁶² Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî, *el-Ümm*, thk. Rifat Fevzi Abdülmüttâlib, 1. Baskı (y.y.: Dârü'l-vefâ, 2001), 5: 234; İbn Saîd *et-Tennühî Sahnûn*, *el-Müdevenetü'l-kübrâ li'l-İmâm Mâlik b. Enes*, 1. Baskı (Beyrut: Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1994), 4: 365; Ebî'l-Hasan Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Ca'fer Kudûrî, *Muhtasarü'l-Kudûrî*, 1. Baskı (Beyrut: Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1997), 242; Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâi'i*, 2: 337; Ebî Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân Ebî Zeyd Kayravânî, *en-Nevâdir ve'-z-ziyâdât 'alâ mâ fi'l-müdevene min gayrihâ mine'l-ümmühât min mesâli Mâlik ve ashâbih*, thk. Muhammed Huciyy, 1. Baskı (Beyrut: Dârü'l-garbi'l-İslâmî, 1999), 11: 356; Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-mukteşid*, 6. Baskı (Beyrut: Dârü'l-mârife, 1982), 2: 334; Abdülğanî el-Çanîmî el-Meydânî, *el-Lübâb fi şerhi'l-kitâb*, (Beyrut: Mektebetü'l-ilmîyye, ts.), 4: 168.

⁶³ İbn 'Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr* 4: 309-310; Fetâva'l-hindîyye, 1: 359-360; İbyânî, *Muhtasarı şerhi'l-ahvâli's-şahsiyye*, 1: 127; Hâllâf, *Ahkâmü'l-ahvâli's-şahsiyye*, 102; Cezîrî, *Dört mezhebin fıkıh kitabı*, 5: 288; Bedrân, *Ahkâmü'z-zevâc ve't-talâk*, 172-173.

⁶⁴ Ebû Zehrâ, *el-Ahvâli's-şahsiyye*, 230; Hâllâf, *Ahkâmü'l-ahvâli's-şahsiyye*, 102. Bu durum Mecelle'nin 77. maddesinde "Beyyine hilâf-ı zâhiri isbat için ve yemin aslı ibka içindir" şeklinde ifadesini bulmuştur.

⁶⁵ Hâllâf, *Ahkâmü'l-ahvâli's-şahsiyye*, 102.

Taraflardan her ikisinin de delili yoksa hüküm verilirken örf göz önünde bulundurulur. Örf çeyiz mallarının ödünç olarak verilmesi yönünde oluşmuşsa yeminle birlikte babanın ve mirasçılarının sözüne; mülk olarak verilmesi yönünde oluşmuşsa yeminle birlikte kadının onun vefatından sonra kocanın sözüne itibar edilir. İhtilaf edilen çeyiz malları kadının için hazırlanan çeyizden fazla ise yeminle birlikte babanın ve mirasçılarının sözü hükümde belirleyici olur.⁶⁶

Örf, kıza hazırlanan çeyiz eşyalarının hem hibe hem de ödünç olarak verilmesi yönünde ortaksa bu durumda ihtilafın çözümünde görüşler ayrılmaktadır. Bir görüşe göre kendi durumundan haber veren babanın sözüne itibar edilir. Diğer görüşü savunanlara göre ise hüküm kızın sözüne göre verilir. Çünkü kız, malı elinde bulundurandır. Malı elde da mülkiyetin açıkça delilidir.⁶⁷

1.3.2. Çeyiz Hususunda Karı-Koca Arasındaki İhtilaf

İslâm hukukuna göre evlilik birliği kurulduktan sonra ortak hayatın devam ettirileceği meskenin seçimi kocanın hakkı olduğu gibi bu evin en uygun biçimde hazırlanması da onun sorumluluğundadır. Kadına tahsis edilen ev iyi hal sahibi komşuların yoğun olduğu bir muhitte, kadının can ve mal güvenliğine elverişli, evlilik hayatının rahat bir şekilde devam ettirilmesine uygun olmalıdır. Aksi halde kadın, meskenin değiştirilmesine yönelik itirazda bulunabilir.⁶⁸

Çoğu İslâm toplumunda kadının bizzat kendisi ya da ailesi ortak ev için birtakım eşyalar hazırlar. Evlilik birliği devam ederken bu eşyaların mülkiyeti noktasında ihtilaf çıkabileceği gibi evlilik birliğinin boşanma ile sona ermesi durumunda da eşyaların paylaşımı noktasında karı-koca arasında anlaşmazlık çıkabilir. Böyle bir durumda hüküm, iddiasını ispat edenin lehine verilir. Her ikisi de iddiasını ispatlayacak delil ikâme ederse hüküm zâhirin (örfün) aksini ispatlayanın lehine verilir. Zâhir ihtilaf edilen şeyin karı-kocadan hangisi için uygun olduğudur.⁶⁹ Örneğin kocanın elbiseleri, mesleği için kullandığı üretim araçları ve silah gibi eşyalar zâhir durum göz önüne alındığında kocanıdır. Ancak kadın, bunların kendisinin olduğuna delil getirirse hüküm kadının lehine verilir. İhtilaf kadının özel eşyaları, giysileri ya da ziynet eşyaları noktasında ise hüküm verilirken ispat etmesi halinde kocanın delili tercih edilir.⁷⁰ Tarafların iddialarını ispatlayamamaları durumunda hüküm örfeye göre verilir. Örfeye göre kocaya uygun olan eşyalar yeminle birlikte kocaya verilir. Süs eşyası ve kadın elbiseleri gibi kadına uygun olan eşyalar yeminle birlikte kadının kabul edilir. Yemin teklif edilen taraf, yemin etmekten kaçınırsa hüküm diğer tarafın lehine verilir.⁷¹

Çekişmeye konu olan eşyaların karı-kocadan ikisine de ait olma ihtimalleri olup deliller arasında tercih yapılamadığı durumda eşyaların nasıl paylaşılacağı noktasında fakihler arasında ihtilaf vardır. Ebû Hanife'ye göre eğer karı-koca hayatta iseler, bu mallar erkeğin kabul edilir. Karı-kocadan biri ölmüş olup sağ olan taraf ile diğerinin mirasçıları ihtilaf halinde iseler bu eşyalar hayatta kalan eşin kabul edilir. Ebû Hanife'ye göre karı-kocadan hayatta kalanın ev eşyalarındaki hakkı mirasçılardan daha önceliklidir. Çünkü mirasçılarının zilyetliği ancak miras bırakanın ölümüyle sabit olur. Bu durum da ev eşyalarının hayatta

⁶⁶ İbyânî, *Muhtasarı şerhi'l-ahvâli's-şahsiyye*, 1: 127; Hallâf, *Ahkâmü'l-ahvâli's-şahsiyye*, 102-103.

⁶⁷ Ebû Zehrâ, *el-Ahvâli's-şahsiyye*, 229-230.

⁶⁸ Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevşîlî, *el-İhtiyâr li ta'îli'l-muhtâr* (Kahire: Dârü'l-fikri'l-'Arabî, ts.), 4: 8; Ebû Zehrâ, *el-Ahvâli's-şahsiyye*, 241.

⁶⁹ Ebû Zehrâ, *el-Ahvâli's-şahsiyye*, 231; Hallâf, *Ahkâmü'l-ahvâli's-şahsiyye*, 103; Kadûmî, "*Cehâzü'l-mer'eti*", 145.

⁷⁰ Fetâva'l-hindiyye, 1: 361; Hallâf, *Ahkâmü'l-ahvâli's-şahsiyye*, 103.

⁷¹ Kadûmî, "*Cehâzü'l-mer'eti*", 145-146.

olan tarafa verilmesini gerektirir. Diğer taraftan hayatta kalan tarafın zilyetliği kendi zilyetliğidir. Mirasçılardan zilyetliği ise miras bırakan kimsenin zilyetliğinin yerini alan zilyetliktir. Böyle bir tercih türünde de karı-kocadan hangisi için uygun olduğu ayırt edilemeyen mallar, hayatta kalanın kabul edilir.⁷² İmâm Muhammed'e göre ise bu tür eşyalar kocanın sayılır. Kocanın ölümü durumunda mirasçılardan kocanın yerini alırlar.⁷³

Ebû Yûsuf İslâm memleketlerinde yaygın bir âdet olan kızın koca evine çeyizle gitmesine vurgu yaparak, çeyiz benzeri şeylerin ihtilaf halinde kadına ait kabul edileceğini ifade etmiştir. etmiştir. Diğer eşyalarda ise mal paylaşımı kocanın sözüne göre yapılır.⁷⁴ Ebû Yûsuf'a göre kıyas bütün eşyaların kocaya ait olmasını gerektirir. Ancak burada istihsan tercih edilerek böyle bir hükme varılmıştır.⁷⁵ Kadının vefatından sonra, kadının mirasçılardan ile hayatta kalan kocanın ev eşyalarının paylaşımı noktasındaki ihtilafında yine çeyiz benzeri eşyalar kadının mirasçılardan; geri kalanlar kocanın kabul edilir. Ebû Yûsuf'a göre bu durumda vârisler mûrisin yerini alırlar ve her iki taraf da hayatta gibi düşünülerek eşyaların paylaşımı yapılır.⁷⁶

İmâm Züfer ise mevcut ev eşyalarının karı-koca arasında yarı yarıya paylaşılacağı kanaatindedir. İmâm Mâlik ve bir görüşünde İmâm Şâfiî de bu kanaatindedir. Bunlara göre aynı evi paylaşmaları sebebiyle ev ve içindekiler her ikisinin zilyetliğindedir. Bu sebeple oturlan evdeki eşyalar noktasındaki hakları da eşittir.⁷⁷ Bazı Mâlikîler, taraflardan her ikisine de ait olma ihtimali olan eşyaların yeminle birlikte kocaya verileceği kanaatindedir. Hatta Sahnûn bu noktada erkeğin yeminini dahi gerekli görmemektedir.⁷⁸

İbn Ebî Leylâ'ya göre hem erkeğin hem de kadının olabilecek eşyalar veya mallar hayatta ise kocaya, koca ölmüşse mirasçılardan aittir. Ona göre kadına ait olanlar sadece ona mahsus olan kadın eşyalarıdır. İbn Şübrûme ise kadının üzerindeki elbiseler dışında kalan tüm eşyaların kocaya ait olduğu kanaatindedir.⁷⁹

Hasan Basrî ise karı-koca arasında cereyan eden ev eşyası davalarında hüküm verilirken oturlan evin mülkiyetini elinde bulunduran tarafın ev içerisindeki eşyalarda da daha fazla hak sahibi olduğu görüşündedir. Ona göre oturlan ev kadının ise, kocanın giydiği elbiseler dışında bütün mallar kadındır. Ev erkeğin ise, kadının elbiseleri dışında bütün mallar erkeğindir. Çünkü ev sahibinin evinde bulunan mallardaki zilyetliği başkalarının zilyetliğinden daha güçlüdür.⁸⁰

Koca, karısını üç talakla veya bâin talakla boşadıktan sonra ikisi arasında çeyiz ya da ev eşyaları noktasında çıkan ihtilafta hüküm verilirken kocanın sözüne itibar edilir. Zira kadın boşanmayla yabancı bir kadın olmuştur. Fakat kadın mevcut ev eşyalarında mülkiyet hakkı olduğunu ispatlarsa hüküm verilirken kadının sözü esas alınır.⁸¹

Koca, karısını ölüm hastalığında üç talakla veya bâin talakla boşadıktan sonra kadının iddeti bittikten sonra ölmüşse ev eşyalarının paylaşımında söz kocanın mirasçılardanındır. Şayet koca, boşanmış olduğu kadın iddet beklerken vefat etmişse Ebû Hanife'ye göre problemin çözümünde

⁷² Serahşî, *el-Mebsût*, 5: 213, 215.

⁷³ Serahşî, *el-Mebsût*, 5: 213-214; *Fetâva'l-hindiyye*, 1: 361.

⁷⁴ Kâsânî, *Bedâi' u's-sanâi' i*, 2: 309; *Zeydân el-Mufaşşal fi ahkâmi'l-mer'eti ve'l-beyti'l-müslim*, 7: 148.

⁷⁵ Serahşî, *el-Mebsût*, 5: 214-215.

⁷⁶ Kâsânî, *Bedâi' u's-sanâi' i*, 2: 309.

⁷⁷ Kâsânî, *Bedâi' u's-sanâi' i*, 2: 309; *Zeydân el-Mufaşşal fi ahkâmi'l-mer'eti ve'l-beyti'l-müslim*, 7: 149.

⁷⁸ Zuhaylî, *el-Fikhu'l-mâlikiyyü'l-müeyesser*, 3: 137.

⁷⁹ Serahşî, *el-Mebsût*, 5: 214.

⁸⁰ Serahşî, *el-Mebsût*, 5: 214; *Zeydân el-Mufaşşal fi ahkâmi'l-mer'eti ve'l-beyti'l-müslim*, 7: 149.

⁸¹ *Zeydân el-Mufaşşal fi ahkâmi'l-mer'eti ve'l-beyti'l-müslim*, 7: 149.

kadının sözüne itibar edilir. Ebû Yûsuf'a göre kadının hakkı misli olan eşyalarla sınırlıdır. İmâm Muhammed'e göre ise bu durumda kocanın mirasçılarının görüşü esas alınır.⁸²

İslâm hukukunda olduğu gibi Türk Medeni Kanunu da mal ayrılığı rejimini Buna göre karı-kocadan her biri kendi mal varlığına giren malların mülkiyet hakkına Bu durum kanunda "Mal ayrılığı rejiminde eşlerden her biri, yasal sınırlar içerisinde kendi varlığı üzerinde yönetim, yararlanma ve tasarruf haklarını korur"⁸³ şeklinde hükme bağlanmıştır. O halde, karı-kocadan birinin evlenmeden önce sahip olduğu malların evlenmeyle diğer tarafa geçmez veya bunlar ortak mal durumuna gelmez. Her iki taraf edinmiş olduğu malların sahibi olmaya devam eder. Türk Medeni Kanununa göre karı-her birinin evliliğin devamı sürecinde edindiği mallar üzerindeki mülkiyet hakkı da sadece kendisine aittir.⁸⁴ Medeni Kanun, belirli bir malın karı-kocadan birine ait olduğunu iddia eden kimseyi iddiasını ispat etmekle yükümlü tutmaktadır. Davaya konu olan mal ya da malların karı-kocadan hangisine ait olduğu ispat edilemiyorsa bu mallar her iki tarafın paylı mülkiyetinde kabul edilir.⁸⁵

SONUÇ

İslâm hukukçuları, nikâh akdinden sonra karı-kocanın birlikte yaşamaya başlamaları ile kadının nafakasının kocanın üzerine olduğunda ittifak halindedir. Ancak karı-kocanın birlikte yaşayacakları evin hazırlanmasında maddi sorumluluk sınırlarının ne olduğu hususunda temel iki yaklaşım ön plana çıkmaktadır. İlkine göre kadın, evin ve ev eşyalarının hazırlanmasında herhangi bir şekilde sorumlu tutulamaz. Bu görüş Hanefîlerin de içinde yer aldığı çoğunluğun görüşüdür. Mâlikîlerin savunduğu ikinci görüşe göre ise kadın aldığı mehre uygun düşecek şekilde çeyiz hazırlamakla mükelleftir. Mâlikîler görüşlerini daha çok örfle temellendirirken cumhur mehrin tamamen kadının şahsi malı olmasından hareketle mehrin çeyiz için kullanılmasını şart koşmayı kadının mülkiyeti üzerindeki tasarruf hakkını sınırlamak olarak değerlendirmişlerdir. Oysa evlilik çağına gelmiş kadın (akli melekeleri sağlam olduğu müddetçe) tam tasarruf ehliyetine sahiptir.

Öncelikle belirtmeliyiz ki çeyiz malları tamamen kadınındır. Bu çeyizi kadının kendi kazancından hazırlaması, kocanın vermiş olduğu mehir ile hazırlaması veya babanın hazırlayıp kıza hibe etmiş olması durumu değiştirmez. Ancak babanın kız için hazırlamış olduğu çeyiz noktasında örf esas alınır. Örf değişir, kıza verilen çeyiz malları ödünç olarak verilmeye başlanırsa ya da çeyizi veren baba ya da koca malların ödünç olarak verildiğini ispat ederse hüküm ona göre verilir. İslâm hukukunda karı-koca arasında mal ayrılığı sistemi kabul edildiğinden boşanma veya ölüm gibi bir sebeple evlilik birliğinin sona ermesi durumunda kadın kendisine ait malların sahibi olur. Kendisine ait mallar elinde değilse kanunen onları alma hakkına sahiptir. Bu nedenle çeyiz eşyalarının veya ev eşyalarının karı-kocadan hangisine ait olduğunun tespiti önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu problemin çözümünde nasıl bir yol takip edileceği noktasında da fakihler arasında görüş ayrılıklarının olduğu görülmektedir. Bu görüş ayrılıklarının temel sebebi örfün farklı zamanlarda ve farklı bölgelerde değişiklik arz etmesidir. Baba ile kız arasındaki ihtilafın çözümünde fakihlerin bazıları yaşanan beldenin örfünü, bazıları babanın örfteki durumunu bazıları da mutlak olarak örfü dikkate alarak hüküm vermişlerdir. Günümüzde gelinlik kızlara verilen çeyiz eşyaları genellikle temlik türündendir. Bu sebeple baba ile kız

⁸² Kâsânî, *Bedâi' u's-sanâi' i*, 2: 309.

⁸³ 4721 Sayılı Türk Medenî Kanunu, md. 242.

⁸⁴ Akıntürk, *Türk Medenî Hukuku*, 2: 183.

⁸⁵ 4721 Sayılı Türk Medenî Kanunu, md. 245.

arasındaki çeyiz ihtilaflarının çözümünde bu durum dikkate alınmalıdır. Karı-koca arasındaki ihtilafların çözümü ise günümüzde oldukça karmaşık bir hal almıştır. Kadının iş hayatına katılmasıyla birlikte çeyiz kapsamında değerlendirilen ev eşyalarının evlilik birliği kurulmadan önce birlikte satın alınması, farklı örf ve âdetlere sahip bölgeler arası yapılan evlilikler problemlerin çözümünü zorlaştırmaktadır. Bu sebeple evlilik birliği dağıldıktan sonra çeyiz ya da ev eşyalarının paylaşımında fakihlerden birinin görüşü doğrudur ya da tercihe şayandır demek yerine her bir problemi cârî olan örfü dikkate alarak çözümlerin daha isabetli olacağı kanaatindeyiz. Bu esnada dikkate alınması gereken İslâm hukukunun “mal ayrılığı rejimi” ilkesidir denilebilir. Diğer bir yöntem olarak da çeyiz olarak getirilen değerli eşyaların dokümanını çıkarmak ve küçük bir demirbaş defteri tutmak düşünülebilir. Ancak bu durumun evliliğin kurulması aşamasında karı-kocanın birbirlerine olan güven duygusunu sarsma ihtimali gözden uzak tutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

Akgül, Lütfiye. “İslâm Hukukunda Evli Kadının Nafakası ve Kapsamı”. *Ekev Akademi Dergisi*, 19/62: 21-34.

Akıntürk, Turgut. *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*. 10. Baskı. 2 Cilt. İstanbul: Beta Yayınları, 2006.

Bedrân, Ebu'l-Ayneyn Bedrân. *Ahkâmü'z-zevâc ve't-talâk fi'l-islâm*. İskenderiyye: Matbaatü dârü't-te'lîf, 1961.

Bıçak, Sedat. *Türkiye Selçuklu Toplumunda Kadın (XI-XIV.yy)*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007.

Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukukî İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kâmûsu*. 8 Cilt. İstanbul: Bilmen Yayınevi, ts.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâ'îl. *el-Câmi 'u's-şâhîh*. 2. Baskı. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Cezîrî, Abdurrahmân. *Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı*. Trc. Hasan Ege. 7 Cilt. İstanbul: Bahar Yayınları, 1981.

Cin, Halil. *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1974.

Çağbayır, Yaşar. *Ötüken Türkçe Sözlük*. 5 Cilt. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007.

Çolak, Ali. *İslâm'a Göre Anadolu'da Düşün Âdetleri*. İstanbul: Kardelen Yayınları, 2005.

ed-Dîb, Abdülazim, “Çeyiz”, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1993, VIII, ss.296-297.

Dusûkî, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Aşmed b. 'Arafe. *Hâşiyetü'd-dusûkî 'alâ şerhi'l-kebîr*, 4 Cilt: y.y.: Dârü ihyâi'l-kütübi'l-'Arabîyye, ts.

Ebû Zehrâ, Muhammed. *el-Ahvâlü's-şahsiyye*. Kahire: Dârü'l-fikri'l-'Arabî, ts.

Erbay, Celal. *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*. 2. Baskı. İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998.

Fetâva'l-Hindîyye. Tashih: Abdullatîf Hasan Abdurrahmân. 1. Baskı. 6 cilt. Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 2000.

Hallâf, 'Abdülvahhâb. *Ahkâmü'l-ahvâlî's-şahsiyye fi's-serî'ati'l-İslâmiyye*. 2. Baskı. Kuveyt: Darü'l-kalem, 1990.

Hıra, Ayhan. “Klasik Fıkıh Kaynaklarında Hibeden Dönme Meselesine İlişkin Temel Yaklaşımlar”. *The Journal of Academic Social Science Studies* 58 (2017): 237-250.

Hukuk-ı Aile Kararnamesi. Yayına Hazırlayan: Orhan Çeker. 3. Baskı. Konya: Mehir Vakfı Yayınları, 2016.

Hüsrevoğlu, Mehmet. *İslam'da Eolilik ve Boşanma Hukuku*. Kayseri: Arznet Yayıncılık, 2010.

İbn 'Âbidîn, Muhammed Emîn. *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-dürri'l-muhtâr şerhu tenvîri'l-ebşâr*. Thk: Şeyh 'Âdil Ahmed Abdülmevcûd, Şeyh Ali Muhammed Muavvîd. 1. Baskı. 10 Cilt. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1994.

İbn Hâzm, Ebî Muhammed Ali b. Ahmed b. Sa'îd. *el-Muḥallâ*. Thk: Muhammed Münîr ed-Dimeşkî. 11 Cilt. Mısır: Matba'atü'n-nahḍa, ts.

İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Ebî Muhammed Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed. *el-Muḡnî*, Thk: Abdullâh b. Abdulmuhsin et-Türkî. 3. Baskı. 15 cilt. Riyâd: Dârü 'alemi'l-kütüb, 1417/1997.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî. *es-Sünen*. Thk: Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 1. Baskı. 6 Cilt. Beyrut: y.y., 1998.

İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânü'l-Arab*, Vizâratü'ş-Şuûni'l-İslâmiyye ve'l-Evkâf ve'd-Da'veti ve'l-İrşâd, Suudi Arabistan, Tarihsiz, I-XX.

İbn Rüşd el-Hafîd, Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-mukteşid*. 6. Baskı. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-mârif, 1982.

İbn Tâhir, Habîb. *el-Fıkhu'l-mâlikiyyu ve edilletuhû*. 3. Baskı. 3 Cilt. Beyrut: Müessesetü'l-meârif, 2005.

İbyânî, Muhammed Zeyd. *Muhtasarü şerhi'l-ahvâli'ş-şahsiyye*. Mısır: Matbaatü'l-Vâiz, ts.

Kadûmî, Mervân, "Cehâzü'l-mer'eti fî dav'i'ş-şerîati ve kânûni'l-ahvali'ş-şahsiyye", *Mecelletü Câmîati'n-Necâh li'l-Ebhâs (Ulûmu'l-İnsâniyye)*, 2005, Cilt: 19, Sayı: 1, ss.121-158.

Karakelle, Ayşegül. *Erzurum'da Çeyiz Geleneği Üzerine Araştırmalar*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, 2008.

Kâsânî, İmâm 'Alâuddîn Ebî Bekr b. Mes'ûd. *Bedâi' u's-sanâi' i fî tertîbi'ş-şerâi' i*. 2. Baskı. 7 Cilt. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-'Arabî, 1974.

Kayravânî, Ebî Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân Ebî Zeyd. *en-Nevâdir ve'-z-ziyâdât 'alâ mâ fi'l-müdevvene min ḡayrihâ mine'l-ümmühât min mesâili Mâlik ve ashâbih*. Thk: Muhammed Huciyy. 1. Baskı. 15 Cilt. Beyrut: Dârü'l-garbi'l-İslâmî, 1999.

Koçak, Muhsin. *İslâm Vasiyet Hukuku*. Samsun: Eser Matbaası, 1991.

Kudûrî, Ebî'l-Hasan Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Ca'fer. *Muhtasarü'l-Kudûrî*. 1. Baskı. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1997.

Maden, H. Ahmet, "Çeyiz Geleneği", *Türk Aile Ansiklopedisi*, Ankara, 1991, I-III.

Mevşilî, Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd. *el-İhtiyâr li ta'lîli'l-muhtâr*. 5 Cilt. Kahire: Dârü'l-fikri'l-'Arabî, ts.

Meydânî, Abdülġanî el-ġanîmî. *el-Lübâb fî şerhi'l-kitâb*. 4 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-ilmîyye, ts.

Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. El-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâburî. *el-Câmî 'u's-şahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.

Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali. *es-Sünen*. Thk: Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî. 1. Baskı. 12 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001.

Nutku, Özdemir, "Çeyiz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1993, VIII, ss.297-298.

Okur Gümrükçüoğlu, Saliha. "İslam Aile Hukukunda Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı Üzerine Bir Değerlendirme". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17/4 (2013): 223-256.

Ortaç, Hülya Serpil. "Elazığ Çeyiz Geleneğinde El Sanatlarının Yeri ve Önemi". *Dünü ve Bugünüyle Harput Sempozyumu*. Elazığ 1999: 377-389.

Özcan, Ruhi. *İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası*. İzmir: Çağlayan Yayınları, 1996.

Özdemir, Recep. "İslam Hukukunda Kadının Mali Hakları", *Adıyaman Üniversitesi Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu II Bildiriler Kitabı*. Metin Ofset (2015):171-181.

Sahnûn, İbn Saîd et-Tennûhî. *el-Müdevvenetü'l-kübrâ li'l-İmâm Mâlik b. Enes*. 1. Baskı. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1994.

Serahsî, Şemsü'l-Eimme Ebû Bekr Muhammed b. Ebî Sehl. *el-Mebsût*. 31 Cilt. Beyrût: Dârü'l-mârife, 1989.

Seyyid Sâbık. *Fıkhu's-sünne*. 3 Cilt. Kahire: el-Feth li'l-i'lâmi'l-'Arabîyyi, ts.

Seyyid Sâlim, Ebû Mâlik Kemâl. *Sahîhu fikhü's-sünne ve edilletühü*. 4 Cilt. Kahire: el-Mektebetü't-tevfikiyye, 2003.

Şâfiî, Muhammed b. İdrîs. *el-Ümm*, thk. Rıfat Fevzi Abdülmüttâlib. 1. Baskı. 11 Cilt. y.y.: Dârü'l-vefâ, 2001.

Şener, Abdulkadir. *İslâm Hukukunda Hibe*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1984.

Tahtâvî, Ali Aḥmed Abdül Âl. *Şerhu kitâbi'n-nikâh*. Lübnan: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 2005.

Tezcan, Mahmut. *Türk Aile Antropolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi, 2000.

Muhammed el-Murtaḏâ b. Muhammed el-Hüseynî ez-Zebîdî. *Tâcü'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, Tahkik: Abdüsettâr Aḥmed Ferrâc. 40 Cilt. Kuveyt: et-Türâsü'l-Arabîyyi, 1975, 15: 89-91.

Zebîdî, Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed el-Hüseynî, *Tâcu'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, Tahkik: Abdussettâr Ahmed Ferrâc vd., et-Türâsü'l-Arabîyyi, Kuveyt, 1965-2004, I-XL.

Zeydân, Abdülkerîm. *el-Mufaşşal fi ahkâmi'l-mer'eti ve'l-beyti'l-müslimi fi's-şer'ati'l-İslâmiyye*. 1. Baskı. 11 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1993.

Zuḥaylî, Vehbe. *el-Fıkhu'l-İslâmiyyü ve edilletuhu*. 2. Baskı. 8 Cilt. Şam: Dârü'l-fikr, 1985.

Zuḥaylî, Vehbe. *el-Fıkhu'l-mâlikîyyü'l-müyesser*. 4 Cilt. Şam: Dârü'l-kelîmeti't-tayyib, 2010.

4721 Sayılı Türk Medenî Kanunu, Kabul Tarihi: 22/11/2001, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 08/12/2001, Sayı: 24607.